

Погорелов Ю.С.
д.е.н., доцент
Полтавський національний технічний університет
імені Юрія Кондратюка
завідувач кафедри обліку і аудиту
Полтава, Україна
YSPogorelov@yandex.ru

Вахлакова В.В,
к.е.н.,
Донбаський державний технічний університет
доцент кафедри обліку і аудиту
м. Лисичанськ, Україна
vaxlakova@mail.ru

ПЕРЕДУМОВИ ФОРМУВАННЯ КОНВЕРГЕНТНО- ПРАГМАТИЧНОГО ПІДХОДУ ДО РОЗУМІННЯ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ ПІДПРИЄМСТВА

Анотація. Розглянуто поняття економічної безпеки підприємства. Виділено Етапи еволюції економічної сек'юритології в Україні. Запропонований конвергентно-прагматичний підхід до трактування категорії економічної безпеки підприємства. Узагальнено та порівняно існуючі підходи до розуміння економічної безпеки підприємства, виділено їхні обмеження. Побудовано когнітивну карту економічної безпеки підприємства. Запропоновано розуміння економічної безпеки підприємства в межах конвергентно-прагматичного підходу.

Ключові слова: передумови, економічна безпека підприємства, підхід, конвергентно-прагматичний підхід, критерій, обмеження, денотат, когнітивна карта

Рис. 1; табл. 7; бібл. 33

Pogorelov Y.S.
Doctor of sci., assistant professor
Poltava Yuri Kondratyuk
national technical university
head of the chair of accounting and audit
Poltava, Ukraine
YSPogorelov@yandex.ru

Vahlakova V.V.
PhD on economy
Donbass State technical university
Assistant professor of chair of accounting and audit
Lysychans'k, Ukraine
vaxlakova@mail.ru

PRECONDITIONS OF FORMING CONVERGE-PRAGMATIC APPROACH TO COMPREHEND ENTERPRISE ECONOMIC SECURITY

Abstract. Notion of enterprise economic security is considered. Phenomenon, diverge and converge-sedimentation stages of economic securitology in Ukraine are considered and described. Converge-pragmatic approach to comprehend notion of enterprise economic security is suggested. Basics and methods forming, attribute character of economic security, direction and flexibility of considered converge-pragmatic approach of enterprise economic security are shown. Existing approaches to comprehend enterprise economic security are generalized and compared by criteria of explanatory completeness, pragmatic value, causal completeness and prognostic completeness. Limitations of such existing approaches to comprehend enterprise economic security are defined. To provide complete comprehension of enterprise economic security main referents of its comprehension in existing approaches are highlighted. Cognitive map for enterprise economic security that combines notions of threats, reference groups, enterprise internal environment, interest, resources, internal processes, results and competitive advantages in illustrating essence of enterprise economic security is built. Comprehension of enterprise economic security in borders of converge-pragmatic approach is suggested.

Keywords: preconditions, enterprise economic security, approach, converge-pragmatic approach, criterion, limitation, referent, cognitive map. fig. 1; tables 7; ref. 33

Вступ. Останнім часом у тезаурус вітчизняної економічної науки стрімко як одна з базових категорій увійшла категорія економічної безпеки, яка розглядається на всіх рівнях – від рівня окремого індивіда та окремого підприємства до рівня національної та глобальної економіки. Слід відзначити, що вітчизняна наукова традиція у цій ситуації продовжує загальні тенденції розвитку світової економічної науки, яка категорію економічної безпеки як окремий об'єкт дослідження визнала ще у першій половині ХХ століття [Ляшенко 2011] і визнала дії щодо формування та підтримки економічної безпеки окремим видом бізнесу [Aaron, 2015; Cooper, 2011; Richards, 2013; Taylor, 2015]. Втім, істотною відмінністю дослідження категорії економічної безпеки у вітчизняній економічній науці порівняно із існуючими світовими напрацюваннями у цій галузі є поширення цієї категорії на рівень окремого підприємства – у більшості іноземних досліджень з питань економічної безпеки вона комплексно розглядається виключно на макрорівні [Система економічної безпеки, 2011; Robinson, 2012; Wharton, 2010].

Першим кроком щодо забезпечення та підтримки економічної безпеки, зокрема на рівні підприємства, є визначення її змісту та формування її цілісного трактування. Тому заслуговує на увагу формування цілісного трактування поняття економічної безпеки підприємства

Аналіз досліджень та публікацій. Категорія економічної безпеки в Україні є об'єктом уваги дослідників з другої половини 90-х

років ХХ століття, починаючи з робіт [Пастернак-Таранущенко 1994, 1998; Козаченко 2003]. При цьому вітчизняна економічна наука знаходиться у мейнстрімі світових напрацювань з питань економічної безпеки, хоча навіть стислий аналіз дозволяє виявити цікаві особливості вітчизняної економічної думки у сек'юрітології: іноземні дослідники часто розглядають або категорію безпеки комплексно, без виділення економічної безпеки як окремого специфічного виду безпеки [[Fischer, Halibozek, 2012](#); McCrie, 2006; [Purpura, 2011](#); Security: Dialogue Across Disciplines ; 2015] або пов'язують досягнення стану економічної безпеки виключно із визначенням та усуненням ризиків для підприємства в цілому або за окремими видами безпеки [Securing Intellectual Property, 2008; [Talabis and Martin, 2012](#); [Talbot and Jakeman, 2009](#); [Vellani, 2006](#); White 2014; [Bullock, Haddow, Coppola, 2015](#); Catastrophe Modeling, 2005]. У такій ситуації вітчизняна наука відходить від суто прагматичного підходу у трактовці економічної безпеки та пропонує більш комплексний погляд на цей феномен.

Значна увага до питань економічної безпеки підприємства зумовила сукупність напрацювань як суто інструментального характеру, які присвячені певним питанням оцінювання економічної безпеки підприємства, формування системи економічної безпеки та управління такою системою [Алькама 2011; Живко 2013; Рудніченко 2014; Тюленев 2013; Шульженко 2014], так і концептуального характеру [Ляшенко 2011; Система економічної безпеки 2011-2013; Овчаренко 2015], в яких значна увага приділяється саме розумінню змісту поняття економічної безпеки, її сутності. Але наслідком значної кількості ідей щодо економічної безпеки є виникнення та розвиток різних підходів щодо трактування економічної безпеки підприємства. З одного боку, безумовно, наявність декількох підходів свідчить про комплексний характер економічної безпеки, розкриває окремі її аспекти, але, з іншого боку, таке неоднозначне розуміння ускладнює забезпечення економічної безпеки підприємств на прагматичному рівні.

Дослідники виділяють та узагальнюють різні підходи до розуміння економічної безпеки підприємства: захисний (захист від загроз), захисний (захист інтересів підприємства), стійкісний, процесний, ресурсний, конкурентний, гармонізаційний (зміст таких підходів узагальнено та розглянуто в роботах [Ляшенко 2011; Овчаренко, 2015; Рудніченко 2014; Шульженко, 2014]). Кожен з таких підходів певним чином пояснює економічну безпеку підприємства, розкриває її зміст, але наявність декількох підходів упевнено свідчить про недостатність кожного з них щодо всебічного пояснення феномену економічної безпеки підприємства. Тому **мета статті** полягає у розробленні передумов нового конвергентно-прагматичного підходу до трактування економічної безпеки підприємства.

Викладення основного матеріалу дослідження. Накопичення певного обсягу знань щодо економічної безпеки підприємства відбувалося у такій галузі знання як економічна

сек'юрітологія (від поєднання двох слів «logos» та «security»), тобто наука про економічну безпеку. З онтологічної точки зору вітчизняна економічна сек'юрітологія не залишалася незмінною, вона еволюціонувала разом із накопиченням теоретичних досліджень вивчення феномену економічної безпеки та практичного досвіду щодо її забезпечення на всіх рівнях. Окреслення такої еволюції є корисним з погляду подальших досліджень у цій галузі, виявлення невирішених питань, імплементації теоретичних напрацювань щодо забезпечення економічної безпеки окремого підприємства, регіону та держави в цілому.

Накопичення змісту вітчизняної економічної сек'юрітології відбувалося не лінійно, а, як і у більшості галузей науки, діалектично. Вітчизняна економічна сек'юрітологія пройшла певну еволюцію й продовжує розвиватися. Можна виділити три етапи еволюції вітчизняної економічної сек'юрітології: феноменологічний, дивергентний, конвергентно-седиментативний. Чіткі хронологічні границі між такими етапами відсутні, й кожен попередній етап доволі плавно переходить у наступний. Втім можна відзначити характерний зміст та парадигмальну основу економічної сек'юрітології на кожному з таких етапів (табл.1)

Таблиця 1 – Етапи еволюції економічної сек'юрітології в Україні¹

Етап	Приблизні часові межі	Зміст етапу
Феноменологічний	1995-2000	Економічна безпека була визнана як окремий об'єкт дослідження, як окрема категорія, яка зумовлює виникнення спеціалізованої галузі науки. Розмежування економічної безпеки за окремими її об'єктами – підприємством, регіоном, національною економікою в цілому. Спрошене та навіть примітивізоване розуміння економічної безпеки, що було зумовлено емпіричним підходом до її вивчення,
Дивергентний	2000-2014	Поглиблення розуміння економічної безпеки, виникненням об'єктно-орієнтованих досліджень з питань економічної безпеки (економічна безпека стратегічних альянсів, економічна безпека підприємств за окремими галузями економіки), розділенням сек'юрітологічних досліджень на дослідження з питань суто економічної безпеки, функціонування системи економічної безпеки, управління системою економічної безпеки, виникненням значної кількості напрацювань з питань оцінювання та забезпечення економічної безпеки підприємства. Розроблення сукупності

¹ Запропоновано Ю.С. Погореловим

		підходів до до розуміння економічної безпеки
Конвергентно-седиментативний	2014-теперішній час	Намагання гармонізувати та узагальнити існуючі напрацювання з питань економічної безпеки

Результатом дивергентного етапу еволюції вітчизняної сек'юритології стало виникнення значної кількості неузгоджених, не завжди пов'язаних й іноді таких, що змістово конфліктують між собою напрацювань. Такий змістовий конфлікт вирішується у межах конвергентно-седиментативного етапу еволюції вітчизняної економічної сек'юритології, відправною точкою якого можна вважати роботи І.Є. Овчаренка та Л.Є. Шульженко [Овчаренко 2015; Шульженко 2014]. Конвергентно-седиментативний етап вітчизняної сек'юритології почався приблизно у 2014 році й триває досі. Його основний зміст полягає в узгодженні існуючих точок зору щодо розуміння економічної безпеки, укладання існуючих напрацювань з оцінювання економічної безпеки, її забезпечення, управління системою економічної безпеки, співвідношення між економічною безпекою різних рівнів, співвідношення між економічною та суміжними видами безпеки (виробнича, фінансова тощо) у єдине багатовимірне несуперечливе змістове поле, елементи якого доповнюють та пояснюють один іншого.

Слід підкреслити, що метою статті є не стільки чітке простеження еволюції трактування економічної безпеки підприємства, скільки намагання забезпечити цілісність трактування такої категорії, принаймні наблизитися до такої цілісності. У зв'язку із цим більшу увагу приділено не стільки хронологічному аспекту трактування економічної безпеки підприємства, скільки синтетичному аспекту узагальнення існуючих підходів щодо розуміння економічної безпеки та зняття протиріч між ними, що дозволяє говорити про започаткування конвергентно-прагматичного підходу до трактування категорії економічної безпеки підприємства. Характеристика такого підходу подана в табл. 2.

Таблиця 2 – Характеристика конвергентно-прагматичного підходу до трактування категорії економічної безпеки підприємства²

Характеристика	Зміст характеристики
Основа формування	Існуючі підходи до розуміння економічної безпеки підприємства
Метод(и) формування	Синтез існуючих підходів до розуміння економічної безпеки підприємства, причинно-наслідковий аналіз
Атрибутивний характер економічної безпеки	Стан підприємства, здатність підприємства
Спрямованість підходу	Одночасно пояснення та забезпечення економічної безпеки підприємства
Гнучкість підходу	Висока

² Запропоновано В.В. Вахлаковою

Характеризуючи конвергентно-прагматичний підхід до трактування категорії економічної безпеки підприємства, слід сказати, що такий підхід не відкидає існуючих напрацювань з питань економічної безпеки та підходів щодо її розуміння, й навіть не поглиблює окремі підходи, він спрямований на поєднання таких підходів, встановлення зв'язків між ними і за рахунок цього формування цілісного сприйняття економічної безпеки підприємства. При цьому атрибутивним характером економічної безпеки підприємства вибрано стан підприємства, здатність підприємства. Питання атрибутивного характеру економічної безпеки підприємства порушила О.В. Ілляшенко, яка на основі використання іманентного підходу запропонувала такі атрибути економічної безпеки, як стан, потреба, здатність підприємства, умова його діяльності, характеристика (умов діяльності підприємства або діяльності підприємства) [Ілляшенко 2015]. При цьому сама О.В. Ілляшенко зазначає, що такі атрибути не є універсальними – вибір атрибуту поняття "економічна безпека підприємства" визначається цілями дослідження, позицією дослідника тощо [Ілляшенко 2015]. Для конвергентно-прагматичного підходу економічну безпеку пропонується розуміти як стан та як здатність підприємства. Саме таке сприйняття економічної безпеки буде визначати її трактування в подальшому.

Беручи до уваги, що конвергентно-прагматичний підхід до трактування категорії економічної безпеки підприємства заснований на існуючих часткових підходах до її розуміння, такі підходи заслуговують на певний аналіз. На сьогодні існує декілька підходів до розуміння економічної безпеки підприємства, які є узагальненням точок зору та результатів дослідження певних авторів. Такі підходи та їхня стисла характеристика, які є необхідними для формування трактування економічної безпеки підприємства в межах конвергентно-прагматичного підходу, представлені в табл. 3.

Слід підкреслити, що наявні підходи не суперечать один іншому, але в різний спосіб трактують розуміння економічної безпеки підприємства та її атрибутивний характер. Для зіставлення існуючих підходів до розуміння поняття економічної безпеки підприємства пропонується здійснити їхній компаративний критеріальний аналіз, який дозволить виявити різницю між такими підходами не тільки на змістовому рівні щодо трактування економічної безпеки підприємства, але й за іншими корисними критеріями. Такий компаративний аналіз поданий в табл. 4.

Щодо запропонованих та використаних критеріїв порівняння підходів до трактування поняття економічної безпеки підприємства слід сказати таке. Критерії вибрано за мірою пояснення в межах кожного з підходів не тільки суто феномену економічної безпеки підприємства, але й з метою відповіді на важливі питання щодо такої економічної безпеки: чому вона виникає або зникає? Які фактори впливають на формування економічної безпеки? Які зміни економічної безпеки

підприємства можна очікувати в майбутньому? І щодо таких питань розглянуті підходи до розуміння економічної безпеки є різними. Зміст кожного з критеріїв порівняння є таким:

експлейнарна повнота (від англ. «to explain») характеризує міру, наскільки в межах того чи іншого підходу повно враховані всі фактори та причини, які пояснюють виникнення та існування економічної безпеки підприємства;

прагматична цінність характеризує, наскільки кожен з підходів є корисним в практиці щодо забезпечення та підтримки економічної безпеки (слід підкреслити, що певні підходи можуть максимально повно описувати чому виникає та зберігається економічна безпека підприємства, але не надають достатніх інструментів для її підтримки та створення на практиці);

каузальна повнота характеризує, наскільки в межах того чи іншого підходу можна виявити та описати причини й фактори, які впливають на економічну безпеку підприємства;

прогностична повнота показує, наскільки положення кожного з описаних підходів є корисними для прогнозування стану економічної безпеки підприємства у майбутньому.

Таблиця 3 – Характеристика існуючих підходів до трактування економічної безпеки підприємства³

Підхід	Узагальнене розуміння економічної безпеки	Представники
Захисний (захист від загроз)	захищеність від небажаних змін (загроз), можливість уникнути такі зміни/загрози або нейтралізувати їхні наслідки	М. Бендіков, Г. Клейнер, Т. Сухорукова, Д. Ковальов
Захисний (захист інтересів підприємства)	Захищеність інтересів підприємства, їхня контрольованість та незмінність реалізації	В. Шликов, С. Меламєдов, Г. Мінаєв
Стійкісний	Спроможність підприємства зберігати ключові показники та характеристики діяльності в умовах деформуючого впливу зовнішнього та внутрішнього середовища	М. Камлик, О. Барановський
Процесний	Незмінність процесів, які зумовлюють формування результатів діяльності підприємства та його характеристик	А. Одінцов
Ресурсний	Максимально результативне використання ресурсів підприємства, наявність таких ресурсів для здійснення його діяльності	В. Сенчагов, Є. Олейніков, А. Судоплатов
Конкурентний	Збереження результатів діяльності підприємства в умовах конкурентного середовища та конкурентної боротьби	В. Белокуров

³ Сформовано В.В. Вахлаковою на основі [Рудніченко 2014; Криль 2011; Ляшенко 2011]

Гармонізаційний	Стан підприємства, який виникає внаслідок гармонізації інтересів всіх зацікавлених сторін та суб'єктів, які впливають на підприємство	Г.В. Козаченко, О.М. Ляшенко, В.П. Пономарьов,
-----------------	---	--

За результатами компаративного аналізу підходів щодо розуміння економічної безпеки підприємства можна зробити декілька важливих висновків:

жоден з підходів до розуміння економічної безпеки підприємства не забезпечує прогностичної повноти, тобто не дозволяє повно, надійно та достовірно спрогнозувати міру економічної безпеки підприємства у майбутньому;

жоден з підходів до розуміння економічної безпеки підприємства не має максимальних оцінок більш, ніж за двома розглянутими критеріями їхнього порівняння (підходи, які дозволяють добре пояснити зміст економічної безпеки, або не є надто корисними на практиці, або не дозволяють пояснити причини виникнення та зміни економічної безпеки підприємства);

окремі підходи до розуміння економічної безпеки підприємства дозволяють добре пояснити стан або явище економічної безпеки підприємства (експлейнарна повнота), але не завжди дозволяють його забезпечити на практиці (прагматична цінність);

жоден з підходів щодо трактування економічної безпеки підприємства не має максимальних оцінок за всіма критеріями порівняння, отже за кожним критерієм окремо найкращі результати демонструють різні підходи.

Таблиця 4 – Компаративний аналіз підходів щодо розуміння економічної безпеки підприємства⁴

Підхід	Критерії порівняння			
	Експлейнарна повнота	Прагматична цінність	Каузальна повнота	Прогностична повнота
Захисний (захист від загроз)	Висока	Висока	Середня	Середня
Захисний (захист інтересів підприємства)	Середня	Середня	Середня	Середня
Стійкісний	Висока	Низька	Низька	Низька
Процесний	Середня	Низька	Висока	Низька
Ресурсний	Висока	Висока	Низька	Середня
Конкурентний	Середня	Середня	Середня	Середня
Гармонізаційний	Висока	Середня	Висока	Низька

Результати компаративного аналізу підходів щодо розуміння економічної безпеки підприємства свідчать про необхідність узагальнення існуючих підходів, що дозволить за рахунок взаємного збагачення розуміння економічної безпеки підприємства забезпечити як її більш повне розуміння в системі економічних відносин, так і прагматичне її забезпечення. Крім того, попри існування значної

⁴ Запропоновано В.В. Вахлаковою

кількості підходів до розуміння поняття економічної безпеки підприємства, нажаль онтологічний аспект щодо трактування поняття економічної безпеки залишається не розкритим повністю, кожен з підходів має свої обмеження, які подано в табл. 5.

Для кожного з існуючих підходів щодо розуміння економічної безпеки підприємства можна виділити ключові денотати, які пояснюють його сутність. Ідея щодо виділення ключових денотатів кожного з підходів не є принципово новою, наприклад її використовують А.В. Козаченко та Т.А. Адаменко [Козаченко 2015] (щоправда, ці дослідники для позначення використовують термін «імперативне поняття», але від цього головна ідея – виділення головних категорій, ключових слів для кожного з підходів щодо розуміння економічної безпеки підприємства – не змінюється). Ключові денотати для кожного з підходів до трактування економічної безпеки підприємства подані в табл. 6.

Таблиця 5 – Обмеження підходів до розуміння економічної безпеки підприємства⁵

Підхід	Обмеження
Захисний (захист від загроз)	Загрози для підприємства часто носять екзогенний характер, отже не завжди можуть бути враховані та нейтралізовані в системі управління. Намагання зреагувати на актуалізовані загрози часто свідчить про запізнілу реакцію з боку підприємства, а попереджувати такі загрози не завжди можливо, беручи до уваги їхній екзогенний характер
Захисний (захист інтересів підприємства)	Захист інтересів підприємства добре пояснює виникнення стану економічної безпеки, але підхід не окреслює докладно, яким саме чином слід забезпечити такий захист за умов різних змін у внутрішньому та зовнішньому середовищі підприємства
Стійкісний	Стабільність результатів та характеристик діяльності підприємства носить результуючий характер, отже увага безпосередньо до такої стійкості не враховує причинну основу зміни економічної безпеки підприємства. Крім того, навіть пояснення економічної безпеки підприємств з позиції стабільності результатів не дозволяє забезпечити економічну безпеку підприємства, у такій ситуації стабільність результатів та характеристик є наслідком певних подій та управлінських реакцій
Процесний	Навіть найкраща організація процесів у внутрішньому середовищі підприємства не завжди є достатньою для убезпечення підприємства від екзогенного негативного впливу
Ресурсний	Наявність необхідних ресурсів та їхнє успішне використання не завжди є вагомими передумовами формування економічної безпеки підприємства (наприклад, внаслідок несприятливого характеру інституційного середовища, зміни нормативного поля,

⁵ Запропоновано В.В. Вахлаковою з урахуванням [Козаченко 2015]

	рейдерських атак тощо)
Конкурентний	Конкурентна боротьба та успіх у ній є вагомими факторами формування економічної безпеки підприємства, але не пояснюють її феномен повністю. Навіть підприємство, яке є успішним у конкурентній боротьбі, може стикнутися із економічною небезпекою.
Гармонізаційний	Певні інтереси зацікавлених груп впливу є принципово антагоністичними, й задовольнити їх одночасно неможливо, можливо лише забезпечити рівновагу за Парето або знайти певний компроміс. Конфлікт інтересів або їхня неузгодженість автоматично не породжують економічну небезпеку, хоча й сприяють її виникненню.

Саме розглянуті ключові денотати дозволяють пояснити феномен економічної безпеки в межах кожного з підходів. Комбінування таких денотатів з урахуванням встановлення співвідношення між ними дозволяє побудувати когнітивну карту феномену економічної безпеки підприємства (рис. 1). Така розроблена когнітивна карта потребує певних пояснень. Пунктиром виділено внутрішнє середовище підприємства, яке представлене використовуваними ресурсами, здійснюваними процесами, отримуваними внаслідок таких процесів результатами та конкурентними перевагами.

При цьому ресурси підприємства та його конкурентні переваги відносяться водночас як до внутрішнього середовища підприємства, так і до його зовнішнього середовища: ресурси підприємство отримує з зовнішнього середовища, а конкурентні переваги реалізує у ньому.

Таблиця 6 – Денотати розуміння економічної безпеки підприємства в межах різних підходів⁶

Підхід	Основна умова визнання економічної безпеки	Ключові денотати
Захисний (захист від загроз)	Захищеність підприємства від загроз	Загроза, захист, захищеність
Захисний (захист інтересів підприємства)	Захищеність та дотримання інтересів підприємства	Інтерес, захищеність
Стійкісний	Стійкість основних результатів та характеристик діяльності підприємства	Стійкість, результат
Процесний	Належна організація всіх процесів	Процес, власник процесу, параметри процесу
Ресурсний	Наявність необхідних ресурсів та їхнє ефективне	Ресурс, ефективність використання

⁶ Запропоновано В.В. Вахлаковою з урахуванням [Козаченко 2015; Погорелов 2015]

Основною характеристикою, яка описує стан підприємства та міру його опору впливу різного характеру у представленій когнітивній карті економічної безпеки підприємства, є захищеність. Захищеність є мірою збереження та покращання позитивних характеристик й результатів діяльності підприємства під впливом актуалізованих загроз, окремих груп впливу та їхніх інтересів. У сформованій когнітивній карті економічної безпеки підприємства наочно представлено, що захищеність підприємства та його інтересів виникає як наслідок гармонізації інтересів груп впливу, наявності ресурсів, їхнього ефективного використання, правильних процесів та їхньої стійкості, навіть у певних умовах деформуючого впливу зовнішнього середовища підприємства, отримуваних результатів та формованих на їхній основі конкурентних переваг підприємства. Саме захищеність підприємства та його інтересів від загроз та впливу різного характеру виступає ключовою результуючою характеристикою, яка максимально повно описує поняття економічної безпеки. Інші характеристики та ключові денотати також є важливими, але стосовно розуміння економічної безпеки підприємства мають каузальний характер.

Сформована когнітивна карта економічної безпеки підприємства та окремі її елементи з урахуванням зв'язків між ними дозволяють аналітично у межах кожного з аналізованих підходів розглянути умови, які дозволяють визнати стан економічної безпеки підприємства (табл. 7). Для кожної з таких умов вказано їхній характер у контексті економічної безпеки підприємства (результуючий або причинний). Коментуючи два можливих варіанти характеру умови (результуючий або причинний) щодо визнання економічної безпеки підприємства, слід сказати таке. Певні умови в межах розглянутих підходів, наприклад наявність ресурсів, організація процесів, гармонізація інтересів створюють передумови для захисту від негативного впливу та успіху у конкурентній боротьбі, тобто за своїм характером щодо економічної безпеки підприємства є причиною подальшого стану економічної безпеки підприємства. Інші умови є наслідком перших (захист інтересів, стійкість основних результатів діяльності), тобто мають результуючий характер.

Таблиця 7 – Ключові умови трактування економічної безпеки підприємства в межах різних підходів⁸

Підхід	Основна умова визнання економічної безпеки	Характер умови (результуючий, причинний)
Захисний (захист від загроз)	Захищеність підприємства від загроз	Результуючий
Захисний (захист інтересів підприємства)	Захищеність та дотримання інтересів підприємства	Результуючий
Стійкісний	Стійкість основних результатів	Результуючий

⁸ Запропоновано авторами з урахуванням [Козаченко 2015]

	та характеристик діяльності підприємства	
Процесний	Належна організація всіх процесів	Причинний
Ресурсний	Наявність необхідних ресурсів та їхнє ефективне використання	Причинний
Конкурентний	Домінування в конкурентній боротьбі	Результуючий
Гармонізаційний	Гармонізація інтересів всіх зацікавлених груп впливу	Причинний

На основі аналізу змісту існуючих підходів до трактування економічної безпеки підприємства, їхнього аналізу, встановлення співвідношення між ключовими денотатами таких підходів, встановлення атрибутивного характеру поняття економічної безпеки підприємства в межах конвергентно-прагматичного підходу до розуміння економічної безпеки підприємства пропонується її трактувати в такий спосіб: важлива умова подальшої діяльності та стан підприємства, який характеризується захищеністю від загроз у внутрішньому та зовнішньому середовищі, захищеністю інтересів підприємства, стійкістю отримуваних результатів та конкурентоспроможністю підприємства, що виникають внаслідок наявності та ефективного використання ресурсів, належної організації всіх внутрішніх процесів в діяльності підприємства та гармонізації інтересів із основними внутрішніми та зовнішніми групами впливу. Таке трактування економічної безпеки підприємства враховує необхідні передумови для її виникнення, міру їхньої актуалізації та міру впливу зовнішнього середовища.

Висновки та перспективи подальших досліджень. Розглянуті передумови формування конвергентно-прагматичного підходу до розуміння економічної безпеки підприємства є підґрунтям для поєднання та узагальнення існуючих напрацювань щодо економічної безпеки підприємства, але вони є першим кроком до поглиблення її онтологічних засад з урахуванням тенденції конвергенції у вітчизняній сек'юритології. На подальшу увагу заслуговують питання зв'язку між дослідженими умовами економічної безпеки в різних підходах, оцінювання економічної безпеки підприємства, актуалізації максимального вираження всіх критеріїв порівняння наявних підходів до трактування економічної безпеки підприємства в межах конвергентного підходу та прагматичного забезпечення економічної безпеки підприємства.

Список використаних джерел

- Алькама В.Г. Генезис і розвиток системи економічної безпеки суб'єктів логістичної діяльності: дис. ... доктора екон. наук : 21.04.02 / Віктор Григорович Алькема. – Київ: ВНЗ Університет економіки та права «Крок», 2011. – 373 с.
- Белокуров В. В. Структура функциональных составляющих экономической

- безопасности предприятия [Электронный ресурс] / В. В. Белокуров. — Режим доступа : <http://www.safetyfactor.ru>.
- Живко З.Б. Управління системою економічної безпеки підприємства: : дис. ... доктора екон. наук : 21.04.02 / Зінаїда Богданівна Живко. — Львів: ЛДУВС, 2013. — 468 с.
- Ильяшенко Е. В. Экономическая безопасность предприятия: содержание понятия / Е. В. Ильяшенко // L'Association 1901 "SEPIKE". — 2015. — №11. — С. 162-168.
- Козаченко А. В. Экономическая безопасность предприятия: сущность и механизм обеспечения : [монография] / Козаченко А. В., Пономарев В. П., Ляшенко А. Н. — К.: Либра, 2003. — 280 с.
- Козаченко Г. В. Економічна безпека підприємства: аналіз наявних визначень / Г. В. Козаченко, Т. М. Адаменко // Науковий Вісник Полтавського університету економіки і торгівлі. — 2015. — №1 (69). — С. 90–95.
- Криль Я.М. Вузькофункціональний підхід в управлінні економічною безпекою підприємства: дис.... кандидата екон. наук: 21.04.02 / Ярослав Миколайович Криль. — Макіївка: ДНАБА, 2011. — 209 с.
- Ляшенко О. М. Концептуалізація управління економічною безпекою підприємства : [монографія] / О. М. Ляшенко. — Луганськ: СНУ ім. В. Даля, 2011. — 400 с.
- Овчаренко Є.І. Система економічної безпеки підприємства: формування та ціле покладання: [монографія] / Є.І. Овчаренко. — Лисичанськ: «Променерго», 2015. — 483 с.
- Пастернак-Таранущенко Г.А. Економічна безпека держави / Геннадій Адольфович Пастернак-Таранущенко. — К.: Ін-т державного управління і самоврядування при Кабінеті Міністрів України, 1994. — 238 с.
- Пастернак-Таранущенко Г.А. Економічна безпека держави: проблеми та механізми їхнього розв'язання // Вісник НАН України. — 1998. — №11-12. — С. 67-73.
- Погорелов Ю. С. Проблемы формирования методологического базиса науки об экономической безопасности предприятия / Ю. С. Погорелов, Т. М. Адаменко // Новая экономика. — 2015. — №2(66). — С. 173–181.
- Рудніченко Є. М. Оцінювання та моделювання впливу суб'єктів митного регулювання на систему економічної безпеки підприємства: [монографія] / Є.М. Рудніченко. — Луганськ: Промдрук, 2014. — 389 с.
- Система економічної безпеки: держава, регіон, підприємство: [монографія] : в 3 т. ; за заг. ред. Г. В. Козаченко. — Луганськ: ТОВ "Віртуальна реальність", 2011-2013.
- Тюленев Г.Д. Економічна безпека в системі вищої освіти України: дис.... кандидата екон. наук: 21.04.01 / Геннадій Дмитрович Тюленев. — Луганськ: СНУ імені Володимира Даля, 2013. — 206 с.
- Шульженко Л. Є. Економічна безпека стратегічного альянсу: системний підхід : [монографія] / Л. Є. Шульженко. — Луганськ: ТОВ "Промдрук", 2014. — 318 с.
- [Aaron](#), A. (2015) How to Start a Security Company: Securing your community. — White Owl Publishing. — 135 p.
- [Bullock J.](#), [Haddow G.](#), and [D. Coppola](#) (2015) Introduction to Homeland Security: Principles of All-Hazards Risk Management, 5th Edition. — Butterworth-Heinemann. — 760 p.
- Catastrophe Modeling: A New Approach to Managing Risk (Huebner International Series on Risk, Insurance and Economic Security) (2005) / ed. by [P.](#)

- [Grossi, H. Kunreuther](#). – Springer edition. – 248 p.
- [Cooper, D.](#) (2011) How To Start a Security Business. – Amazon Digital Services LLC. – 110 p.
- [Fischer R., Halibozek E. Walters D.](#) (2012) Introduction to Security, 9th Edition. – Butterworth-Heinemann. – 544 p.
- [McCrie, R. \(2006\)](#) Security Operations Management, 2nd Edition. – Butterworth-Heinemann. – 416 p.
- [Purpura, P.](#) (2011) Security: An Introduction. – CRC Press. – 637 p.
- [Richards, R.](#) (2013) How To Market And Manage A Private Security Firm. –The Business Education Center. – 262 p.
- Robinson, D. (2012) Nesara II: National Economic Security and Reformation Act. – CreateSpace Independent Publishing Platform. – 174 p.
- Securing Intellectual Property: Protecting Trade Secrets and Other Information Assets (Information Security) (2008) / [Information Security](#). – Butterworth-Heinemann. – 288 p.
- Security: Dialogue Across Disciplines (2015)/ ed [P. Bourbeau](#). – Cambridge University Press. – 296 p.
- [Talabis, M. and Martin, J.](#) (2012) Information Security Risk Assessment Toolkit: Practical Assessments through Data Collection and Data Analysis. – Syngress. – 278 p.
- [Talbot, J. and Jakeman, M.](#) (2009) Security Risk Management Body of Knowledge. 2nd updated Edition. – Wiley. – 472 p.
- [Taylor, J.](#) (2015) How to Start a Security Business. – Bull City Publishing. – 50 p.
- [Vellani, K.](#) (2006) Strategic Security Management: A Risk Assessment Guide for Decision Makers. – Butterworth-Heinemann. – 416 p.
- [Wharton, T.](#) (2010) Economic Security: How Should We Take Charge of Our Future? / ed. by [L. Boone-Berry](#), [P. Lurie](#), [I. Tebbetts](#) (Editor). – Kettering Foundation Press. – 340 p.
- White, J. (2014) Security Risk Assessment: Managing Physical and Operational Security. – Butterworth-Heinemann. – 230 p.

References

- [Aaron, A.](#) (2015) How to Start a Security Company: Securing your community. – White Owl Publishing. – 135 p.
- Al'kema, V.G (2011), Genesis I rozvytok systemi ekonomichnoyi bezbeki sub'ektiv logistychnoyi diyal'nosti [Genesis and development of system of economic security of subjects of logistic activity]: dis... doktora ekonomichnih nauk: 21.04.02 / Viktor Grogorovich Al'kema. – Kyyv: Krok. – 373 p.
- Belokurov, V.V. (2000) Structura functional'nych sostavlyayushich ekonomicheskoy bezopasnosti predpriyatiya / [source mode] <http://www.safetyfactor.ru>.
- [Bullock J., Haddow G., and D. Coppola](#) (2015) Introduction to Homeland Security: Principles of All-Hazards Risk Management, 5th Edition. – Butterworth-Heinemann. – 760 p.
- Catastrophe Modeling: A New Approach to Managing Risk (Huebner International Series on Risk, Insurance and Economic Security) (2005) / ed. by [P. Grossi, H. Kunreuther](#). – Springer edition. – 248 p.
- [Cooper, D.](#) (2011) How To Start a Security Business. – Amazon Digital Services LLC. – 110 p.
- [Fischer R., Halibozek E. Walters D.](#) (2012) Introduction to Security, 9th Edition. – Butterworth-Heinemann. – 544 p.

- Il'yashenko, Y.V. (2015) Economicheskaya bezopasnost' predpriyatiya: sodержanie ponyatiya. L'Association 1901 "SEPIKE", vol. 11, 162-168.
- Kozachenko, A.V., Ponomaryov, V.P., Lyashenko A.N. (2003) Ekonomicheskaya bezopasnos't predpriyatiya: sushnost I mekhanizm obespecheniya [enterprise economic security: essence and mechanism of providing]. – K.: Libra. – 280 p.
- Kozachenko, G.V., Adamenko T.M. (2015) Ekonomichna bezpeka pidpriemstva: analys nayavnykh vyznachen. Naukovyy visnyk Poltavskogo universitetu ekonomiki i torgivli, vol 1 (69), 90-95.
- Kryl', Y.M. (2011) Vuz'kofunktsional'niy pidhid v upravlinni ekonomichnoy bezpekoyu pidpriemstva [Specific functional approach in managing enterprise economic security] : dis... kandydata ekonomichnih nauk: 21.04.02 / Yaroslav Mikolayovich Kryl'. – Makeevka: DNABA. – 209 p.
- Lyashenko O.M. (2011) Kontseptualizatsiya upravlinnia ekonomichnoy bezpekoyu pidriemstva [Conceptualization of managing enterprise economic security]: [monograph]. – Lugansk: SNU im. V Dalya. – 400 p.
- [McCrie, R. \(2006\)](#) Security Operations Management, 2nd Edition. – Butterworth-Heinemann. – 416 p.
- Ovcharenko, Y.I. (2015) Systema ekonomicheskoy bezpeki pidriemstva: formuvannya ta tsilepokladannya [enterprise economic security system: forming and aim-making]: [monograph]. – Lysychansk: Promenergo. – 483 p.
- Pasternak-Taranushchenko G.A. (1994) Ekonomichna bezpeka derzhavy [State economic security]. – K: Instytut derzhavnogo upravlinnya i samovvryaduvannya pry Kabinete Ministriv Ukrainy. – 238 p.
- Pasternak-Taranushchenko G.A. (1998) Ekonomichna bezpeka derzhavy: problemy i mekhanizmy yikhnyogo rozvyazannya. Visnik NAN Ukrainy. Vol 11-12. 67-73
- Pogorelov, Y.S. and Adamenko, T.M. (2015) Problemy formirovaniyametodologicheskogo basisa nauki ob ekonomicheskoy bezopasnosti predpriyatiya. Novaya ekonomika, vol 2(66), 173-181.
- [Purpura, P. \(2011\)](#) Security: An Introduction. – CRC Press. – 637 p.
- [Richards, R. \(2013\)](#) How To Market And Manage A Private Security Firm. –The Business Education Center. – 262 p.
- Robinson, D. (2012) Nesara II: National Economic Security and Reformation Act. – CreateSpace Independent Publishing Platform. – 174 p.
- Rudnichenko, Y.M. (2014) Otsinyuvannya ta modelyuvannya vplivu subjektiv mytnogo regulyuvannya na sistemu ekonomichnoyi bezpeki pidpriemstva [Evaluating and modeling of impact of custom regulating subject on an enterprise economic security system]: [monograph]. – Lugansk: Promdruk. – 389 p.
- Securing Intellectual Property: Protecting Trade Secrets and Other Information Assets (Information Security) (2008) / [Information Security](#). – Butterworth-Heinemann. – 288 p.
- Security: Dialogue Across Disciplines (2015)/ ed [P. Bourbeau](#). – Cambridge University Press. – 296 p.
- Shulzhenko L.Y. (2014) Ekonomichna bezpeka strategichnogo alliansu: systemniy pidhid [Economic security of strategic alliance: system approach]: monograph. – Lugansk: Promdruk. – 318 p.
- Systema ekonomichnoyi bezpeki: derzhava, region, pidpriemstvo (2011-2013) [system of economic security: derzhava, region, pidpriemstvo]: monograph: za zag red. G.V. Kozachenko. – Lugansk: Virtual'na realnist.

- [Talabis](#), M. and [Martin](#), J. (2012) Information Security Risk Assessment Toolkit: Practical Assessments through Data Collection and Data Analysis. – Syngress. – 278 p.
- [Talbot](#), J. and [Jakeman](#), M. (2009) Security Risk Management Body of Knowledge. 2nd updated Edition. – Wiley. – 472 p.
- [Taylor](#), J. (2015) How to Start a Security Business. – Bull City Publishing. – 50 p.
- Tyulenev, G.D. (2013) Ekonomichna bezpeka v sisteme vischoyi osvity Ukrainy [Economic security in the system of higher education in Ukraine]: dis... kandydata ekonomichnih nauk: 21.04.01 / Gennadiy Dmitrovich Tyulenev. – Lugansk: SNU im V. Dalya. – 206 p.
- [Vellani](#), K. (2006) Strategic Security Management: A Risk Assessment Guide for Decision Makers. – Butterworth-Heinemann. – 416 p.
- [Wharton](#), T. (2010) Economic Security: How Should We Take Charge of Our Future? / ed. by [L. Boone-Berry](#), [P. Lurie](#), [I. Tebbetts](#) (Editor). – Kettering Foundation Press. – 340 p.
- White, J. (2014) Security Risk Assessment: Managing Physical and Operational Security. – Butterworth-Heinemann. – 230 p.
- Zhivko, Z.B. (2013) Upravlinnya systemoyu ekonomichnoyi bezpeki pidriemstva [Managing system of enterprise economic security]: dis... doktora ekonomichnih nauk: 21.04.02 / Zinaida Bogdanivna Zhivko. – L'viv: LDUVS,. – 468 p.